

A dolgok jól alakulnak, másban is. Kaufschad magához tért, vallott, azaz tanúsította, egy idegen férfi nyitott rá hirtelen (tévedésből), ahogy az ablakon kihajolva épp Julien Renalra várt volna („lestem őt”), az illető azt mondta: „Hi!”, erre ő megijedt, kizuhant az ablakon. Julien Renalhoz a gyanúnak így még csak az árnyéka sem férhetett, tisztázódott végre.

Eörsi István

JEGYZETEK JÓBRÓL

A kapcsolatteremtés nehézségei. – Másfajta happy endek

Lassan bele kell törődnöm abba, hogy nem vehetem fel a kapcsolatot a zseniális szerzővel, aki megformálta a JÓB KÖNYVÉ-t. Az Ige népe nemcsak istenének vizuális megformálását tekintette halálos bűnnek; a Parancsolat attól is eltiltotta, hogy képmást készítsen akármikről, „*amik fenn az égben, lenn a földön vagy a föld alatt a vízben vannak*”.¹ Erről az egyoldalúan szellem inspirálta képellenességről a próféták, a példabeszédek és zsoltárok szerzői, ezek a költőóriások szerencsére megfeledeztek, amikor indulataikat és gondolataikat elevenítették meg, de hőseikről és önmagukról szólva lemondtak a képekről. Ezért aztán nem idézhetők fel sem ők, sem az ÓTESTAMENTUM fontosabb szereplői, hacsak testi sajátosságaik – például Dávid kicsisége, Góliát nagysága, Jób fekélyei – nem szerves részei a történetnek. Ráhelről például írva áll, hogy „*szép termetű és szép arcú*”, mert ez magyarázza, hogy Jákob szívesebben dolgozott érte hét éven át, mint a „*gyengeszemű*” Leáért; a fürdőző Bethsabénak is tetszetősnek kellett lennie, különben nem csábíthatta volna pusztá látványa Dávidot halálos bűnökre; Eszter szexepilje Helénáéval vetekedhetett, ha kedvéért Xerxész perza király megakadályozta, hogy kiirtsák a fogságában sínylődő zsidó népet, ráadásul eltúrte, hogy legközelebbi tanácsadóin kívül még hetvenötezer emberét is lemészárolják; a szöveg mégis csak annyit árul el róla, hogy „*jó alakja és szép arca volt*”.² A női szépség meglevenítésére az ÓSZÖVETSÉG legtöbb szerzője nem vállalkozhatott. Hát a férfiszépség ecsetelésére? József arra példa, hogy a szépség a bibliai történetekből legfeljebb kikövetkeztethető. Thomas Mann azért mondhatja róla, hogy „*legszebb volt a Föld fiai közül*”, mert a bájos Ráhel fia, Jákob apai szívének kedvence és Putifárné csillapíthatatlan sóvárgásának tárgya csak szép lehetett. A próféták és a zsidó történelmet regélő ószövetségi könyvek szerzői azonban görög kortársaiktól eltérően nem láttak összefüggést a szép test és a szép lélek között. Görögországot ugyanis – elsősorban a Periklész korabelit – „*az isteni és az emberi lényeg tökéletes plaszticitása iránti érzék*” jellemzi; „*mert Görögország szép napjaiban a cselekvő jellemeknek csakúgy, mint a költőknek és gondolkodóknak ilyen plasztikus, általános és mégis egyéni, kívül-belül önmagukkal azonos jellegük volt*”.³ Az újdonsült és végletesen radikális monoteizmus ellenben a különféle testi megjelenési formákat egyetlen szellembe integrálta, és ennek szükségképpen személytelennek, el-

vontnak, következésképpen érzékellenesnek kellett lennie. Így hát Jahve ideológusai a szépséget, mely az érzékeken át szólítja meg az embert, és ezért még legkifinomultabb formájában is érintkezik az erotika birodalmával, többnyire átutalták a gyűlöletes bálványfaragók illetékességi körébe. (Ez az önkorlátozás szerencsére nem érvényesül a Salamon királynak tulajdonított könyvekben és ezek közül is elsősorban az ÉNEKEK ÉNEKÉ-ben, az erotikus világköltészetnek ebben a mesterművében.) Ezzel magyarázható, hogy Ézsaiás nem szépnek, hanem kifejezetten rútnak képzelte el a Megváltót. Jövendölése szerint szikkadt földből kiálló gyökérhez hasonlatos, torz és embertelen külsejű, olyannyira, hogy sokan egyenesen eliszonyodnak majd tőle.⁴ Csak örülhetünk annak, hogy a keresztény középkor és a reneszánsz festői nem Ézsaiás leírását követték, ezzel is Hegelt igazolva, aki szerint a vallásos témakör azért nyomulhatott a művészi érdeklődés homlokterébe, „mert a kereszténység Istent a maga igazságában és ezért önmagában véve teljességgel konkrétanak, személynek, szubjektumnak és közelebbi meghatározottságában szellemnek képzeli el”; a zsidók (és a mohamedánok) istene viszont merőben értelmi absztrakció, és ezért nem ábrázolható a képzőművészet eszközeivel.⁵ Hegeliánus szemlélettel feltételezhető tehát, hogy a *Tízparancsolat* azért tiltja faragott képek készítését, mert az ábrázolás szükségképpen konkretizálná, vagyis *valamilyennek* mutatná Jahvét, márpedig ami *valamilyen*, az nem lehet *másmilyen*. A *valamilyenség* megszüntetné Jahve kozmikus méretű absztrakcióját.

A GENÉZIS szerint Isten a maga képmására és hasonlatosságára alkotta meg az embert, ami persze nem egyeztethető össze az imént vázolt Jahve-fogalommal, hiszen eszerint Isten mégis *valamilyen*, nevezetesen ember formájú. Talán ennek a következtelésnek is tulajdonítható, hogy az ábrázolás tilalma túllépett az isteni szférán, és átfogta a teljes emberi világot. Nem tudok párbeszédbe elegendni a Jób történetét mesterien megformáló szerzővel, mert még annyira sem jelenik meg, mint teremtménye, az Úr, aki legalább Jóbnak megmutatja magát a viharban, és költői képekkel telezsúfolt hatalmas szónoklatokat tart neki. Jogos persze az ellenvetés, hogy más kultúrák képviselői is ritkán lépnek elének az objektív műfajokban mint személyek. Homérosz vagy a nagy görög drámaköltők sem teszik ezt: de stílusukat örömmel vállalt szuverenitás hatja át, melyből személyükre következtethetünk; a görög szellemiség ugyanis megengedi nekik, hogy még isteneiktől is emancipálják magukat.

Mi volna, ha félretolva a zord monoteizmus tilalmait, az Úr helyébe, a felhők közé képelném a szerzőt, és meglepném egy tanácstalan monológgal? Szél fúj, ködfoszlányokat terel az arca elé, változó formájú és vastagságú lepleket, melyek mögül elő-előderengnek egy arc szeletei: a száj környéke vagy egy mélyen ülő szem és fölötte a homlok szirtje. Előreugró áll vagy valamelyik fül magánya. Allandóan változik a kép, és ezért a megidézett személy jelenléte nem veszi el teljesen elvontságát, vagyis bele simul szellemi környezetébe, és mégis lehetőséget ad rá, hogy megszólítsam, mint valami személyt. Mégsem szólíthatom meg, mert a prófétáktól eltérően még a nevét is elhallgatta. Szeretném azt hinni, hogy praktikus oka volt rá: anonimá tette, biztonsága érdekében, a művét majd szétrobbantó lázadást. Akkor viszont én sem feszegethetem titkát. Egy semmitmondó „Tisztelt Uram”-mal kezdem beszédem, mire azonnal eltűnik egy ködgomoly mögött. „Kolléga úr” – kiáltok utána. Semmi hatás. „Hol vagy?” – kérdem kétségbeesetten, mire két bozontos szemöldök rajzolódik ki a ködből. Elhatározom, hogy megszólítás nélkül szólítom meg.

Alábbiakban közlöm monológom enyhén kurtított és szerkesztett változatát.

Kétfajta ravaszság van. Az egyik a személyes érvényesülést segítő (ez gyakrabban fordul elő,

de ritkábban érdemi ki figyelmünket), a másik valamely vélt vagy valódi igazságét. Minél erősebb és gátlástalanabb hatalom ellen kell védeni ezt, annál kevésbé mondhatunk le róla. Remélem, nem sérti Önt, hogy többes szám első személyben beszélek? Ha szerénytelennek vél, gondolja meg, hogy kettőnk közül csak én lehetek szerénytelen, mert jelenleg én nem engedhetem meg magamnak a bujkálás és hallgatás fényüzését. Persze a bujkálás és hallgatás gőgnek is felfogható. Gondoljunk csak a rejtőzködő Isten csendjére. (Az arc megint eltűnik. Utánakiáltok egy „Hol vagy?”-ot, mert ez az Istentől lopott kérdés, mely annak idején előcsalogatta a frissen bűnbe esett Ádámot, bevált a mi esetünkben is. És csakugyan látni vélek ismét néhány kusza vonást, mintha egy ráncos homlok képződne a köd mögött.) *Rendben van, hagyjuk őt. Térjünk vissza a ravaszyságra. Nevünket eltitkoljuk, nem rohanunk kétségbeesésünkben a falnak, hanem kitalálunk egy kegyes történetet, kitalálunk vagy felhasználunk, még jobb az utóbbi, mert a régi történet, ha a néphagyomány része, szívacsként új nedveket szívhat magába, ezekre is automatikusan kiterjesztve az általános jóváhagyást, amelyet önmagának már régebben kivívott. A szenvedő, tűrő ember egyszer csak lázadni kezd, mert felismeri, hogy az égbekiáltó igazságtalanság, melyet eleinte megadóan viselt el, nem pusztán az ő egyéni sorsa, hanem zökkenésmentesen beilleszkedik a jó isten e világi fáradozásainak egyéb eredményei közé. (A ráncos homlokot elfedik a párák, de most már nem törődöm ezzel, mert tudom, hogy ha tovább beszélek, valami előbukkan onnan megint.) Ez olyan felismerés, amely, ha belebonnyolódunk, úgy bánik velünk, mint pókháló a léggel. Olyan pókhálót képzelek el, amelyből eltávozott a pók. De azért esetleg figyel valahonnan a közelből. Ha megharagszik ránk, visszajön, és kiszívja a vérünket. Ne féljen, nem Jahvéra célzok a pókmetaforával, hanem a Törvényre, amellyel őt védik állítólag. Ravasznak kell lennünk. Lehetővé kell tennünk a számára, hogy még egy ideig életben hagyjon bennünket. Másrészt a hálóból már nem szeretnénk szabadulni. Rángatódzunk, de ringatódzunk is benne. Az elviselhetetlen igazság boldogsággal tölt el bennünket, már csak azért is, mert érdekeink ellenére fedeztük fel, és ez hízalja önbizalmunkat. Olyanok vagyunk, mint az öngyilkos matematikus, aki leugrik a hetvenedik emeletről, és közben majd kibújik a bőréből, mert zuhanás közben sikerül kiszámítania, hogy milyen sebességet ér majd el az első emeletig. De minthogy a mi szituációnk mégsem zuhanás, ravasznak kell lennünk, hogy megtarthassuk igazságunkat és életünket is. Ezt szolgálhatja például a névtelenség. Egy néven nevezhető személyt könnyebb megkövezni, mint egy azonosíthatatlant. De azért fogások is szükségesegek. Elmondtam már korábban, mennyire zseniálisnak tartom azt a trükköt, hogy a mű végén nem alázatos szolgálóinak, hanem a lázadónak adat igazat Jahvéval, aki ily módon áldását adja műve megsemmisítő kritikájára. De első elragadtatásom elmúltával felülkerekedett bennem a vágy egy finomabb megoldásra. (A fej körvonalai, melyek már korábban felderengtek, most élesen kirajzolódnak, miközben az arcot továbbra is ködök borítják. Mély lélegzetet veszek, és áttérek a tegezésre.) Tudtam, hogy erre előbújsz. Nincs kedved megszólalni? (Ropant tolongás támad odafent, fekete víztömegek taszigálják egymást, és mintha – bár ez talán csak képzelgés – egy hördülő hangot is hallanék, morgást? nyögést?, mindenestre megszeppenek.) Ha nem, hát nem. A szerző inkognitójának mikéntje és mértéke a művészi szabadság alkotóeleme. Ami pedig könyve ránk maradt változatának happy endjét illeti: az együgyű túlzások lerontják az isteni igazságszolgáltatás hitelét, és ezt én méltányolom. De mennyivel finomabb lett volna egy hihető, ámde vacak happy end... Valamely kor színvonalára a leginkább abból következtethetünk, hogy miféle szerencsés kibontakozások képzelhetők el benne. Abból indulnék ki, hogy egyszer minden állapot véget ér. A görög tragédiákban, ahol a balsors gépezetét égbekiáltó bűnök hozzák mozgásba, a reménytelen helyzetből kétségbeesett tett szabadítja ki a hőst: gyilkosság, halál, önmegvakíttatás. Jóbnak azonban éppen az a baja, hogy – legalábbis Jahve véleménye és az ő saját meggyőződése szerint – büntelen. Szituációja pedig kizár minden*

cselekvést, hiszen csak ül és vakarózik. De meddig teheti ezt? Egy hónapig? Egy évig? Rekkenő déli hőségben, zivatarban, dermesztő sivatagi éjszakákon? És mi volna, ha egyszer csak megbetegedne? Elvesztené öntudatát? Vigasztalói, nem, ez nem jó, mondjuk két szegény szomszédja, akiket hajdan kiváltott a rabszolgasorból, hazavinnék a házába, és önfeláldozóan ápolnák. A betegség hírére hazatérne hozzá az asszonya is... (A fej eltűnik, ezúttal úgy, hogy még felhő sem gomolyog elé.) Igaza van. Ez primitív ötlet. Keressünk valami mást. És ha ugyanaz történne vele, mint a legtöbb gyászolóval? Akárhogy kapaszkodik is, tíz körömmel, a kétségbeesésbe, ez foszladozni kezd, eleinte alig észrevehetően, majd mind gyorsabban. Fokozatosan megszokja tehát a megszokhatatlant, ide értve a visketését is. Egy szép reggelen egyszerűen felkel a hamuból, és visszaballag a házába. Barátai ebből arra következtetnek, hogy Jahve megengesztelődött Jób iránt, ezért immár nyájasabb hangon bűnbánatra unszolják, és mellesleg egy összeget is felajánlanak neki kölcsönbe, hogy újra kezdhesse gazdasági tevékenységét. (Megállok, várok, az arc nem akar visszatérni, az ég kék foltja elképesztően üres.) Elnézést. Ez így nem megy. Akkor a másik oldalról kezdem fújni az alagutat. Hadd kérdezzem meg: meddig időzhetnek vele ott a barátai? Ön ravaszul megkerülte ezt a nézetem szerint perdöntő dilemmát. A ránk maradt szövegben sehol sem küldi őket haza, Jób töredelme után Jahve mégis azt mondja Elifáznak, hogy megharagudott rá és két barátjára, „Most azért vegyetek magatokhoz hét tulkot és hét kost, és menjetek el az én szolgálomhoz, Jóbhoz, és áldozatok magatokért égőáldozatot”.⁶ Mármost csak akkor mehetnek el hozzá, ha előzőleg elmentek tőle. De mikor mentek el? Elíhú, a fiatal seggfej őket is megszólítja, beszédei közben tehát ott kuksoltak még. Óutána Jahve ragadja magához a szót – ekkor a barátok már csak dramaturgiai okokból sem hordhatják el az irhájukat, majd Jób gyors válasza következik, és máris Témánban dorgálja meg Elifázt az Úr. Megisméltam a kérdést: Mikor ment haza Elifáz? Ennek elmismásolása olyan ravaszság, mellyel nem rezdülhetek együtt. Tudvalevő, hogy a szituációknak az életben és a művekben egyaránt van kezdetük és végük is. A kezdet – a Jóbót ért csapássorozat kiváltotta részvét – adva volt, a véget ki kellett volna találni. Ne felejtjük el, hogy a három barát kudarcnak érezhette misszióját. Falra hányt borsó volt minden szavuk. Olyan happy endet javasolnék, amely ennél a kudarcélménynél startol. (A kékség helyén újra gomolygás, vörös szempár süt belőle felém, fölötte bozontos szemöldök.) Az idő eredménytelenül múlik, és mindhármukat várják odahaza családi és üzleti tennivalók. Ráadásul Bildádnak, aki a legfiatalabb és legzigágább köztük, férfiasága is egyre több gondot okoz. Ahányszor hátraoson az olajfaligethez ételért vagy datolyaszörpért (ezeket a felfrissülést szolgáló akciót a barátok külön-külön hajtják végre, mintha csak szükségre iparkodnának), felzaklatja őt Maaka nevezetű kerekded, fiatal szakácsnője, aki feleségének szolgálója és az ő törvénytényes ágyasa is egyben. De akármilyen törvénytényes, az emberfeletti szenvedésnek ezen a helyén, vigasztalói szerepkörében nem gondolhat arra, hogy a saját testét is vigasztalassa. Maaka hajladozva készíti elé, földre terített damaszkuszi terítőre az ételt. Bársonyos hangon kínálgatja, ő meg rágja az aszalt szilvát vagy éppenséggel a szarvaspescsenyét, és közben ide-oda ugrál a szeme a lenvászaron ruhát feszegető halmok, az olajfák csúcsa és a hamurakás között. Nyilvánvalóan ő az első, aki kereked old. Elíhú második beszéde közben – még a szokottnál is füledtebb a levegő, és az intelmek persze sokkal hosszabbak és körülményesebbek, mint írásban ránk maradt változatuk – megtörténik, amire már napok óta vár: Cófár és Elifáz egyszerre szenderedik el. Ekkor hátraoson az embereihez, akik már útra készen várják a parancsot az indulásra. Vad forgószél kavarja fel a port, és a kis karaván eltűnik függönye mögött. Elíhú szája eközben megtelik homokkal, megfogalmaz még egy-két különösen otromba jókívánságot (például: „Bár soká tartana Jób próbatétele”), és elhallgat. A beálló csönd felriasztja a vékony porréteggel borított barátokat. Elifáz döbbenetesen észleli, hogy Jób cserepes szájára vigyorféle kifejezés dermedt. „Rajtunk neveztsz?” – kérdi, de nem kap választ. „Istenen röhögsz?” – kérdi Elíhú. Cófár közben felegyene-

sedik, és a szolgák táborhelye felé mered. „Azon nevet – mondja –, hogy Bildád megszökött az embereivel.” A szél közben lecsillapodott, a tényállás nem tagadható. „Aljasság! – mondja Elifáz –, Jahve még megbünteti ezért.” Cófár nem felel, csak este: „És ha ez is az Ő akarata volt?” „Nem elképzelhetetlen – feleli Elifáz éjjeltájban –, tekintetbe véve, hogy ez az ember nem érdemli meg a vigaszunkat.” Cófár nem bír elaludni, friss gyászára gondol. „Mirjam – mondja –, még nem is láttam a sírját”, és elszörtelenedett lábára, szörnyen kidagadt visszereire mered a hajnali szürkületben. Másnap meghallgatják még, miközben szolgáik a háttérben csomagolnak, Elihú harmadik szónoklatát és a negyedik vége előtt a fiatal prófeta Jóbra koncentrált révületét kihasználva kerekelt oldanak. Ez az időbeli elrendezés azért is elfogadható, mert az Elihú után megszólaló Isten fenyegető költészetének az Őn változatában is egyedül Jób a címzettje, a vigasztalók nem hallhatják, és főként nem láthatják a forgószél lovasát. (A két vörös szem eltűnt, vastag ajkat látok a helyén, mintha csücsörítene, mintha erőlködne, szavakat szeretne megformálni, nem megy, de ha kitalálom, mit akar, akkor monológom szinte már dialógussá bővül. Miért ne próbáljam meg?) Őn nyilván arra kíváncsi, hogy Jób megkönnyebbült-e a távozásuktól? (Az ajaknak nyoma vész a ködben.) Vagy talán arra, hogy Jahve tüntette-e el őket, mert négy szemközt akart maradni Jóbbal? (A köd tovább sűrűsödik, semmit sem látok.) Arra kíváncsi, hogy miért kell eltüntetni a három barátot a happy endhez. (Ismét a duzzadt ajak, szabályos rőt „O”-t rajzol az aludtetszerű közegbe.) Azért, mert fokozatosan fel kell oldani a reménytelen situációt. Ehhez először a barátokat kell eltávolítani, mert amíg ott vannak, Jób nem változtathat szemük láttára kialakított magatartásán. Aztán következhet Jahve, aki ráébreszti Jóbot arra, hogy tehetetlen egy ilyen erős ellenféllel szemben. Eleinte csak az őt ért igazságtalanságot nem értette, aztán a világ igazságtalanságait. Jahve beszédeit hallgatva azonban semmit sem ért már. Akkor viszont mindegy, hogy miként rendezi be világát a Mindenható. (Az ajak legnagyobb döbbenetemre ellilul, és mozogni kezd. Hang most sem bukik ki a likon, de az erőfeszítést jelzi a folyamatos színváltozás: a lila után a fekete jön, aztán fehér lesz, még környezeténél is fehérebb.) Rendszerben van, nem mindegy, de az ő szempontjából mégiscsak mindegy. Éppen az őn zseniális változatában szögezi le félreérthetetlenül, hogy azért vonja vissza minden szavát, és azért tart bünbánatot porban és hamuban, mert semmit sem ért. Ez a happy end sziklaszilárd tartóoszlopa. Aki semmit sem ért, az előbb-utóbb feladja ellenállását, és belezüllik az istenfélelembe. (Az ajak eltűnik, a párák elsötétülnek, mintha vihogná valaki, hegyezem a fülem, mégsem tudom bemérni, hogy hongan tolongnak felém a legértelmezhetetlenebbül a hangok.) Ettől a pillanattól kezdve sok változat lehetséges. Mit szólna ahhoz, ha Jahve a mű végén ismét a színe elé engedné a Sátánt? Így kerekébb lenne a mű, mert beteljesülne a kerettörténet. Megparancsolhatná például neki, hogy adja vissza hű szolgájának mindazt, amit elragadott tőle. (Mennydörgést hallok, mérges morgást.) Elállok ettől a javaslatától, igaza van megint. Ha egy vonal visszatér önmagába, felvethető a kérdés, hogy miért is indult útnak? A geometrikus szerkesztés az elbeszélő művészetek halála. Hadd javasoljak egy kacskaringósabb struktúrát. Lássuk csak. Mit szól ehhez: Jób egy ideig még ücsörög megszokott piszkában, bünbánóan, ahogy ígérte. Száraz szél fúj, szikkasztja fekélyeit, már csak olykor-olykor vakaródzik. Egy szép napon felbukkan a hamuhalomnál régi barátja, a gyümölcsstermelő Zakkaj, aki három évvel korábban emésztő agylázban szenvedett, és emlékezőtehetségét is elvesztette. Amikor azonban néhány hónapja legkisebb lányát megmarta egy mérges kígyó, a halálos kínban vergődő gyerek látványának sokkjától balszerencséjére észhez tért. A temetés után nem tudott szabadulni attól a gondolatától, hogy kedvencének az ő bűnei miatt kellett elpusztulnia. Elhatározta, hogy jóváteszi közülük azokat, amelyek még valamiképpen jóvátehetőek. Haragjában egyszer agyonütötte egyik rabszolgáját – most felszabadítja az özvegyét. Egyik szomszédjának meg őt kecskéjét vágta le, amiért az ő gyümölcsöskertjében legeltek. Most

tíz kecskével lepi meg a károsultat. Aztán eszébe jut, hogy éppen azon a nyáron, amikor megtámadta az agyláz, régi barátja, Jób ötszáz sékelt adott neki kölcsön, mert teljes termését befalták a sáskák. Útnak ered tehát az ötszáz sékellel, restelkedve a késés miatt, és rá is talál hitelezőjére a hamuhalom közepén. Ő természetesen fogékony a régi barát szenvedései iránt. Vele marad néhány hétig, és nem korholja, nem traktálja fennkölt szónoklatokkal, hanem arra próbálja rábeszélni, hogy folytassa életét, és első lépésként költözzön vissza üres otthonába. Jób csak egy szót ismételtet, „Nem”, „Nem”, mire szolgálival lebontatja a házat, és újat épít a hamuban kuporgó köré, szakasztott olyat, amilyen a régi volt. Alig áll a ház, máris a küszöbénél terem Jób felesége, aki a három barát érkezésekor szégyenében meg talán azért is, mert már sehogy sem bírta a férjéből áradó büzt, hazament a szüleihez. Finom olajakat, szappanokat és kenőcsöket pakol ki, ajándékba kapta őket öccsének apósától, aki messze földön híres volt fűvésztudományáról, továbbá gyógy- és illatszereiről. Ebben a percben előbújik a nap, fénysáv szökik be a házba, és a nyitott ajtó előtt mindenki döbbenetére egy fiatal zerge áll hunyorogva. Zakkaj ekkor kommentár nélkül elmeséli kislánya iszonyú halálát. Jób megmosakszik, bekeni teljes testét egy halványzöld kenőccsel, és amúgy is gyógyulófélben lévő kelései egykettőre leszáradnak róla. Tisztulása után hét nappal két tiszta madár, továbbá cédrusfa, biborfonal és izsóp segítségével tisztulási szertartást mutatott be egy pappal, majd kimossa ruháját, leborotválja mindenholnan a szőrét, ismét megmosakszik, majd újabb hét nap múlva ismét lecsupasztja borotvával a fejét és teljes testét, és újból kimossa ruháját, megmosakszik, majd néhány áldozat, szertartás, papi ajándék után tisztának nyilvánítják. Ekkor bemegy a feleségéhez, és már az első éjszakán új gyermeket támaszt neki. Reggel örömujjongásra ébred. A hírnök, aki annak idején az első vészhirot hozta, azt, hogy a sébiaiak elrabolták Jób összes marháját és szamarát, ujjongva jelenti, hogy Jób egyik távoli rokona, az anatóti Hanamél rajtaiütött a sébiaiakon, és visszaszerezte az elrabolt jószágot, és még többet is, mert a sébai jó legelőikön az állatok gyorsan szaporodtak, és mert a sébiaiak máshonnan is raboltak barmot. (Egy szempillantásnyi időre teljesen eloszlik a köd, és én egy ismerős arcot látok, tanítómesterem sémita arcélét, magas homlok, hátrafésült, gyér haj, mély ráncok, horgas orr, az alsó ajak közepén bibircsók, arckifejezéséből visszafogott rosszallás árad. Annyira meglepő ez a látvány, hogy elkapom a fejem, és amikor újra odanézek, csak egy fekete felhő terpeszkedik ott, semmi más.) Persze ez is csak egy lehetséges változat a sok közül, és Ön szembeszegezheti vele helytálló ellenvetését, miszerint a sztori, amit erőlködve kiagyaltam, egybecseng az eredeti szöveggel: „Az Úr jóra fordította Jób sorsát”, és „jobban megáldotta Jóbót azután, mint azelőtt”.⁷ Mondhatja tehát, hogy a nagy költő a lényegre szorítkozik, a kisrealisták pedig a részletek pingálgtatásában és a hasonló célzatú motívumok halmazában lelik örömiüket, de erre azt felelem, hogy variánsaink azért legalább egy lényeges vonatkozásban eltérnek egymástól. Az enyém ugyanis kizárja annak lehetőségét, hogy a szenvedő a hamuhalomban katarzison menjen át, hiszen csupán azt ismeri fel, hogy ezen a világon mindig az erősebb kutyáé a kutyakisasszony. Ezt az aranyigazságot megérti, és éppen ez a megértés döbentti rá arra, hogy Jahvét viszont nem érti, ezért aztán minden eshetőségre készen leteszi előtte a fegyvert. Az én változatomban ezt az önfeladást jutalmazza meg Jahve, míg az eredeti szöveg értelmezhető úgy is, hogy Jób az Úr beszédeitől megtisztul, és ezért részesül már ezen a földön busás jutalomban. Az Ön virtuozitását, Mesterem, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a „nem értem” rezignációját helyezte a tömör töredelem középpontjába. Jóbna az Ön előadásában elemi érdekévé válik, hogy belemeneküljön ebbe a nem értésbe. Mit kezdene különben a hatodik parancsolattal? Sehogy sem értheti meg, hogy tíz ártatlan gyermekét saját „Ne ölj!”-ének fittyet hányva agyonsújtotta az ÚR. Ön persze azért mutatja a forgószeiben megjelenőt olyan lenyűgözően hatalmasnak és magabiztosnak, hogy a szenvedve lázadó elhihesse: Jahve az egyetlen, aki minden nyomós érdeket mérlegelve, mindentudása birtokában akár ölhet is. Praktikusán azért, mert valamiféle csak általa

ismert magasabb rendű érdeket kell érvényesítenie, erkölcsileg pedig azért, mert szentül meg van győződve arról, hogy ölni nem szabad, így hát az ölésel még a bűnt is magára vállalja: így áldoz az igazság oltárán az isten. Az ilyen szellemes gondolatmenetek felmentik Jóbót a további lázadástól, ezért aztán feltétel nélkül alárendelheti magát Jahve kifürkészhetetlen akaratának. De mivel a nem értés az egyet nem értést, pontosabban az egyetértés hiányát is magában foglalja, az Ön megoldása továbbra is nyitva hagy egy kis ajtót a lázadás számára. Bámulom ezért a ravasz-ságáért, mégsem hallgathatom el, hogy findzsacsnelén kevesen látták át az elmúlt évezredekben. Ezért én másfajta ravasz-ságot ajánlok, mely nem a szenvedő hősből, hanem történetének ismerőiben tartja ébren a felháborodást. Jób elkedvetlenítő morális fegyverletételének részletező pingál-gatását állítanám a figyelem középpontjába, azt a folyamatot, amelynek során a rendkívüli személyiség megbölc-sül, vagyis megbékél a valósággal. Az így végigmesélt történet kizárná a katarzist még a lehetőségét is. Ezért volna az ilyen happy end korszerűen vacak, és a részletező kisrealizmus költészete csak eszköz lenne arra, hogy „aláássa a mítoszok vallásos antropomor-fizmusát”.⁸

Jegyzetek

1. MÓZES. 20/4.
2. ESZTER KÖNYVE. 2/7.
3. L. Hegel: ÄSTHETIK. Berlin-Weimar, 1984. II/104. Magyarul: Hegel: ESZTÉTIKAI ELŐADÁ-SOK. Akadémiai, 1980. II/291.
4. ÉZSALÁS KÖNYVE. 52/14, 53/2.
5. L. Hegel: ÄSTHETIK. Uo. I/78. Magyarul: I/70.
6. JÓB KÖNYVE. 42/8.
7. JÓB KÖNYVE. 42/10, 12.
8. Lukács György: AZ ESZTÉTIKUM SAJÁTOS-SÁGA. Budapest, 1965. II/633.

Szakács Eszter

CINKOSOK

A csöndben tétován állunk,
mint apálykor megfeneklett hajók.
A tollat, noteszt telefon mellett
merv állal igazgatod.

Szó, szó, szó. Mézes késsel
a nyelvem összehasogatva.
Ezer kígyóé lett a nyelvem,
nem tudom, melyikünk akarta.